

## ד

## תענית על עצירת גשמים בשנת שמיטה

1. הכרזת תענית בשמיטה בעת מחסור במים לשתיה ולהשקיה
2. תפילה ותענית על בצורת בשנת שמיטה
3. תפילה על גשמים כשחקלאים משתמשים בהיתר המכירה ובאוצר בית דין

## א. הכרזת תענית בשמיטה בעת מחסור במים לשתיה ולהשקיה

בתוספתא תענית (ב, ח) נאמר:

כשם שמתריעין על הגשמים<sup>1</sup> בשאר שני שבוע, כך מתריעין עליהן בשביעית מפני פרנסת אחרין.

יש להתענות בעת מחסור בגשמים, והנימוק הוא: "מפני פרנסת אחרים". בתלמוד ירושלמי (תענית ג, א) מובאת תוספתא זו, והגמרא דנה מי הם אותם אחרים:

תני כשם שמתריעים עליהן בשאר ימי שבוע כך מתריעין עליהן בשביעית מפני פרנסת אחרים. מהו מפני פרנסת אחרים?

חברייא אמרי: מפני פרנסת עכו"ם. ר' זעירא אמר: מפני פרנסת חשודים. אתייא דר' זעירה כרבי, ודחברייא כר' פנחס בן יאיר.

דר' זעירא חד ספר הוה חשוד על פירות שמיטתה. אייתוניה גבי רבי. אמר לון: ומה יעביד עלובא ובגי חייו הוא עבד.

ודחברייא כר' פנחס בן יאיר. רבי בעא מישרי שמיטתא [להתיר שמיטה].<sup>2</sup>

סלק ר' פנחס בן יאיר לגביה. אמר ליה [שאל רבי את ר' פנחס בן יאיר]: מה עיבורייא עבידין? [מה התבואות שהם מאכל אדם, האם טובות הן?] אמר ליה: עולשין יפות [העולשין שהם מאכל בהמה טובים]. ומה

1. הגר"א גרס בתוספתא: "כשם שמתריעין על האילנות בשאר שני שבוע". דבריו כאן תואמים לגרסה בתוספתא ולברייתא שהובאה בגמרא בבלי תענית יט ע"ב.

2. ר' יהודה הנשיא סבר ששביעית בזמן הזה דרבנן (מועד קטן ב ע"ב; גיטין לו ע"א). הוא הקל בדיני שביעית (ירושלמי דמאי ב, א, ע"פ מראה הפנים, ובמקבילה בבבלי חגיגה ג ע"ב, יבמות טז ע"א, חולין ו ע"ב-ז ע"א), הוא התיר להביא ירקות מחו"ל במוצאי שביעית מיד (משנה שביעית ו, ז בירושלמי ובמפרשים שם. ראה גם ירושלמי פאה ז, ג ובבבא בתרא ז, ה במעשה עם ר' פרידא). ר' יהודה הנשיא היה מודע לכך שחביריו לא מסכימים איתו להקל בדיני שביעית (ירושלמי שביעית ט, א).

עיבוריית עבידין? אמר לו: עולשין יפות. ידע רבי דלית הוא מסכמא עימיה.

**פרנסת חשודים:** רבי גילה הבנה לאדם עני, מלמד תינוקות או אדם שהתפרנס מספרות, שהיה חשוד על פירות שמיטה – סחר בפירות או עבד עבודות קרקע שאסורות בשביעית. לדברי הירושלמי זה המניע לנימוקו של ר' זעירא: מכיון שיש עניים העובדים בקרקע בשנת שמיטה, יש להתפלל שירדו גשמים כשיש בצורת, גם בשנה זו. מפרשי הירושלמי (פני משה וקרוב העדה) הסבירו, שרבי סבר ששביעית בזמן הזה מדרבנן ולפיכך יש מקום לאפשר לעניים לעבוד. לעומת זאת, חכמים אחרים חלקו על רבי ולא הסכימו לכך שיש להתיר איסורי שמיטה בזמן הזה, אף לא לעניים. לדעתם, התפילה לגשם בעת בצורת בשנת שמיטה היא אך ורק לטובת הגויים. הראי"ה קוק (שבת הארץ – מבוא, עמ' 91-92) כתב שהחשודים, חשודים על זריעה ועבודת הארץ. כשם "שפרנסת גויים" הכוונה שגויים זורעים וע"י הגשם הזרעים צומחים. לפי רבי:

באמת היה ראוי להתיר מפני הדחק, למד זכות על העוברים מפני דחקם והצריך גם להתפלל עליהם שיצליחו למצוא את מחיתם אע"פ שהם עושים באיסור, שעיקר מחייתם תלוי במה שזרעו באיסור.<sup>3</sup>

הרב יששכר תמר (עלי תמר, תענית עמ' שלה-שלו), הביא את דברי הראי"ה קוק הללו וכתב שאין חובה להסביר כך. לפירושו, רבי רצה לבטל לגמרי את מצוות השמיטה מדרבנן. כיון שכך, לפי דבריו, מי שנאלץ לעבוד בגלל דחק איננו עבריין, ולכן אמר רבי על אותו ספר "מה עביד עלובא", וכמו שהתירו עבודה בחול המועד למי שמצבו דחוק (מועד קטן יב ע"א). אבל דעתו של ר' פנחס בן יאיר הייתה שאפשר להסתפק בעולשין, על אף שהוא מאכל בהמות. לדבריו, לא מתפללים בשביל אלו שמזלזלים ח"ו באיסור שביעית אלא בשביל כאלו שעושים זאת בשל דחק. מכל מקום, לפי דברי הרב יששכר תמר קראו לכולם חשודים מפני שאי אפשר להבחין בין אלו לאלו, "אבל הם יהודים מקיימי תורה ומצוות אלא מתוך שאינם מגבורי כח מחפשים להם היתר, ששביעית בזמן הזה דרבנן". בשונה מהראי"ה קוק, הם לא הוגדרו ככאלו שעברו עברות.

**פרנסת גויים:** הפני משה פירש שהתפילה למים בשביל פרנסתם של הגויים היא גם כן לטובת ישראל מאחר שאם תהיה בצורת מחירם יעלה והדבר יפגע בישראל לאחר השביעית. אך ניתן לפרש שהדבר הוא לטובת ישראל גם במהלך השמיטה. אחת

3. הראי"ה קוק (טוב ראי – תענית, עמ' קג-קד) העיר שבירושלמי לא נידונה תפילה על ספיחין כפי שנידונה בתלמוד בבלי, ועל כן: "יש לומר דכולי עלמא סבירה לו דספיחין אסורין, ואפילו הכי מתריעין עליהם משום פרנסת עוברי עבירה".

האפשרויות ליהנות מתוצרת חקלאית בשנת שמיטה היא מתוצרת נכרית שגדלה בארץ.<sup>4</sup> הרב דוד פרדו (חסדי דוד על התוספתא שם) פירש, שהתפילה בשביל גויים היא מפני דרכי שלום שהרי "מחזיקים ידי גויים בשביעית" (משנה שביעית ה, ט; משנה גיטין ה, ט; גיטין סב ע"א). יש להעיר שפשטות כוונת המשנה היא שמתר לומר מילות חיזוק ועידוד לגוי בשמיטה, אך להתפלל באופן מיוחד על פירות של גויים כשיש מחסור במים, נראה שזה הרבה מעבר להחזקת ידי גויים.

מכל מקום, מהירושלמי עולה שיש לגזור תענית כשיש מחסור במים בשנת שמיטה, על מנת שחלק מהאוכלוסיה (גויים או אף יהודים עניים) יוכלו להמשיך לעבד את האדמה, וכן שבשני המקרים המובאים בירושלמי ר' יהודה הנשיא תמך ולמד זכות על אותם שאולצו לעבוד בשביעית.

בבבלי (תענית יט ע"ב) מובאת ברייתא העוסקת גם כן בנושא זה:

תנו רבנן: מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע, על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על האילנות בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

תניא אידך: מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע, על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על האילנות. מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

בשתי הברייתות מוסכם שיש להתענות בשנת שמיטה בשל מחסור במים לשתיה, ורש"י הוסיף על כך והדגיש: "ואף על פי שהגשמים מועילין לקרקע בשביעית". רבן שמעון בן גמליאל סבר שמתריעים גם בעת מחסור במים להשקיה. על פי גרסה אחת רבן שמעון בן גמליאל התיר להתריע על אילנות לטובת עניים מאחר שהם מעבדים את אדמותיהם בשמיטה, וגרסה זו דומה לדברי רבי יהודה הנשיא ור' זעירא כאמור בירושלמי. על פי גרסה אחרת, רשב"ג<sup>5</sup> לא נימק מדוע מתריעים על אילנות בשנת שמיטה, אך יש להתענות על מחסור במים להשקיה בשמיטה בשל העניים שמתפרנסים מספיחים. ההשקיה נועדה לגידול ירקות ולא לגידול אילנות.

רש"י (שם) הסביר שתנא קמא לא הסכים עם דברי רשב"ג שאמר להתענות על מחסור במים לעצים, "דהפקר ניהו". כוונתו היא שהעצים מופקדים בשנת שמיטה ועל כן אין סיבה להתענות עליהם. אך לדברי רשב"ג יש להתפלל על מחסור במים לעצים "ואף על הספיחין של שביעית שאינן חשובין כל כך" (רש"י).

4. הפוסקים חלקו האם יש לשמור קדושת שביעית על פירות נכרים או לא, אך בודאי שניתן לאכול אותם.

5. הר"ש בשביעית ט, א גרס בברייתא השניה ר' שמעון בן אלעזר במקום רבן שמעון בן גמליאל.

על פרשנות רש"י לדברי תנא קמא יש להקשות: ומה בכך שהאילנות הם הפקר? הרי כל אדם יכול לאכול מפירותיהם עד זמן הביעור, ולא רק הבעלים של העצים. אין כל איסור לאכול פירות שביעית. ואם כן מדוע שלא יתפללו שיהיו מים לעצים? אדרבה, יש להתפלל על מחסור במי השקיה, כדי שהעצים יתנו פירות ויהיה ניתן לאכלם?

רבנו גרשום פירש את המחלוקת כך:

מתריעין בשאר שני שבוע אבל לא בשביעית, הואיל ואין אוכלים פירות הגדלים בשביעית. מפני שיש בהם צדקה לעניים, דעניים אוכלים פירות הגדלים בשביעית.

גם על דבריו יש לשאול: אין איסור לאכול פירות שביעית, וכל אדם יכול לאכול פירות שביעית. כך נאמר במשנה בשביעית (ה, ב): "שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה". יש להסביר שמחלוקת תנא קמא ורשב"ג תלויה בשאלה מה היא מהות פעולת ההפקר. ניתן להסביר שהפקר היא הסתלקות מוחלטת של בעלות על חפץ ולעצים אין בעלים כלל, ועל כן על פי תנא קמא לא מוטלת חובה על אף אחד להתפלל שיהיו מים להשקותם. לעומתו, סבר רשב"ג שהפקר היא הסתלקות של בעל החפץ מבעלותו אך הוא מקנה את החפץ לכל העולם. וכיון שיש עניים המתפרנסים מהפירות של העצים הללו גם בשנת שמיטה, מוטלת חובה על הכול להתפלל שיהיו מים להשקותם. לפי הגרסה הראשונה בברייתא ועל פי הסברו של רש"י, לדברי רשב"ג יש להתריע רק על אילנות אבל לא על ספיחים כי הם אינם חשובים. ולפי הגרסה השנייה בברייתא גם על הספיחים מתריעים, על אף שהם אינם חשובים או על אף שהם אסורים, היות והעניים מתפרנסים מהם.<sup>6</sup>

תוספות (שם ד"ה רבן שמעון) העירו שבברייתא הראשונה אמר רשב"ג שיש להתענות על מחסור במים להשקיית אילנות, ומכאן שהוא סבר כר' עקיבא שאסור לאכול ספיחי זרעים (פסחים נא ע"ב). אך ע"פ הגרסה בברייתא שאחריה, רשב"ג סובר שיש להתענות למים שישקו את גידולי הזרעים – הספיחים שעניים מגדלים. הרב יצחק מינקובסקי מקרלין, קרן אורה (תענית שם) כתב:

לכאורה השני ברייתות כולה חדא היא, ולא שייך בזה תניא אידך. וי"ל דספיחים איכא בינייהו. דלתניא אידך מתריעין אף על הספיחין, וכפירוש

6. כך הסביר הרב שריה דבליצקי, "בענין אי יש להתענות על הגשמים בשנת שמיטה", פלגי מים, בני ברק תשכ"ה, עמ' נד-נה. מה היא מהות הפקר, ראה מקורות והפניות בספרו של אחיקם קשת, קובץ יסודות וחקירות, ערך: הפקר, עמ' 189-190. עוד בעניין זה: הרב צבי יהודה קוק, בשם הראי"ה קוק, שו"ת דעת כהן, עמ' תנג.

רש"י ז"ל, וברייתא קמייתא סבירא ליה דספיחי זרעים אסור בשביעית, וכמו שכתבו התוספות (ד"ה רבן).

ואפשר לומר עוד דמתריעין על הספיחין דברי הכל היא, ולמאן דאמר ספיחין מותרין כולי עלמא מודים דמתריעין, ודווקא באילנות פליגי. ובתוספתא (פ"ב ה"ט) ובירושלמי (פ"ג ה"א) תנא סתמא כשם שמתריעין על הגשמים בשאר שני שבוע כך מתריעין בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לאחרים, ופליגי בירושלמי מאן ניהו אחרים ע"ש.

לדבריו, בשונה מדברי רש"י, ההבדל בין הברייתות הוא באשר לתענית על ספיחין. אפשרות אחרת היא שהסיפא של הברייתא, בה נאמר שיש להתענות על ספיחים, מוסכמת על כולם והיא איננה מדברי רשב"ג, והמחלוקת בין הברייתות היא רק ביחס לתענית בעת מחסור במי השקיה לאילנות.<sup>7</sup>

מכל מקום בולט לעין ההבדל בניסוח שבין הירושלמי לבין הבבלי. לפי הברייתא המובאת בירושלמי התפילה היא לטובת חשודים, אם כי אותם חשודים הם עניים, או לטובת גויים העובדים בשמיטה, ולפי הברייתא המובאת בבבלי התפילה היא לטובת עניים. ייתכן שהנימוק בשל עניים זהה לנימוק בשל חשודים, בהנחה שהעניים הם אלה שחשודים לעבוד בשנת שמיטה בשל מצוקתם.

נראה להציע שהכוונה ב"פרנסת גויים" אינה לטובת גויים שעובדים בשביעית, אלא במצב בו גויים כופים על יהודים לעבוד בשמיטה. על פי זה יהיה הפירוש של "פרנסת עכו"ם" – בשל החובה של יהודים לתת מפרנסתם לעכו"ם. כך הורה ר' ינאי: "בראשונה כשהיו המלכות אונסת הורי רבי ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה" (ירושלמי שביעית ד, ב) או על פי הבבלי: "פוקו זרעו בשביעית, משום ארנונא" (סנהדרין כו ע"א).<sup>8</sup> ראשונים הסבירו שהגויים תבעו מיהודים לספק להם מס, ארנונא או כל תשלום אחר מהתוצרת החקלאית למחנה הצבא.<sup>9</sup> במצב כזה, כשיש בצורת ולא ירד גשם, נשקפת סכנה קיומית ליהודים שלא יהיה להם ממה לשלם את המס או התשלום הנדרש על כן יש להתפלל על הגשמים. ר' ינאי היה תלמידו של רבי יהודה הנשיא, ונראה שאף הוא סבר שאפשר להקל בשביעית בזמן הזה בעת מצוקה.

אם דברינו נכונים הרי שיש זהות והקבלה מוחלטת בין הבבלי והירושלמי. העניים הם אותם חשודים שבשל מצוקה עובדים בשמיטה, בשל גזרות הגויים שמאלצים

7. דברים דומים כתב: הראי"ה קוק, טוב ראי – תענית, עמ' קג. הסבר נוסף ע"פ שינוי גרסאות ראה: גבורת ארי תענית יט ע"ב.

8. לר' ינאי עצמו היו ארבע מאות כרמים (בבא בתרא יד ע"א) ויתכן שההיתר נובע מהיכרות קרובה עם העניין.

9. ראה: סנהדרין כו ע"א ברש"י ותוד"ה משרבו, וכן רמב"ם הל' שמיטה ויובל א, יא וראב"ד ונו"כ.

אותם לעבוד בשמיטה. אמנם, חברייה המוזכרים בירושלמי מסכימים עם ר' פנחס בן יאיר שאין להתיר שמיטה ללא סיבה מעין זו – פרנסת עניים בגלל שגויים מאלצים לעבוד בשמיטה. רבי יהודה הנשיא רצה להתיר שביעית באופן גורף, והצעתו לא התקבלה.

## ב. תפילה ותענית על בצורת בשנת שמיטה

רבנו חננאל (תענית שם) כתב:

מתריעין... באילנות ובספיחים בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

לפיו, ההכרעה היא כדעת הסוברים שיש להכריז תענית בעת מחסור במים להשקיה בשנת שמיטה, ובוודאי כשחסרים מים לשתייה, על אף שלא הזכיר זאת במפורש. ראשונים כמו הר"ף, הרמב"ם, הרא"ש והטור (ובעקבותיו גם השולחן ערוך), לא פסקו להלכה דבר בסוגיה זו. בפרוש מראה הפנים לירושלמי (תענית שם) כתב, שמאחר וקיימת בנושא זה מחלוקת תנאים, ורק לדעת רשב"ג יש להתריע בשנת שמיטה על אילנות או אף על ספיחים, הרמב"ם לא פסק כדעת יחיד, ועל כן לפי הרמב"ם אין מתריעים בשנת שמיטה על מחסור במים להשקיה.

הרב מנחם המאירי (בית הבחירה תענית יט ע"ב) כתב כך:

אף על פי שהשביעית אסור בעבודת קרקע, מתענים על האילנות בשביעית, שהרי יש מהן פרנסה עד שעת הביעור. אבל הספיחים אף על פי שמן התורה היו מותרים באכילה עד הביעור כשאר פירות, חכמים גזרו בהן לאיסור מפני הרמאים שהיו זורעים קטניות ותבואות ואומרים ספיחים הם, כמו שבארנו ברביעי [פסחים נא ע"ב]. ומ"מ דוקא בספיחי גנה או שדה הדומה לה שהוא מזדבל, אבל ספיחים שבשדה בור מותרים שאין דרך לזרוע לשם, וכן בשדה ניר שאדם נזהר מלזרוע בו דברים הללו, וכן שבכרם שאין אדם רוצה לאסור כרמו מותרים. ומתוך כך יש פוסקים שעל אלו מתריעים, וכן מתענים על הבורות שיחים ומערות, שמכל מקום צורך שתיה הם. ויש חולקין בדינים אלו בקצת ספרים.

המאירי ציין שיש מחלוקת בין הפוסקים האם מתריעים על מחסור במי השקיה בשנת שמיטה,<sup>10</sup> אך נימוקם של הסוברים שמתענים הוא שיותר לאכול פירות

10. הרב אברהם סופר, המהדיר על המאירי שם (ירושלים תשל"ו, עמ' 77) לא ציין מי הם החולקים על דינים אלו.

שביעית עד זמן הביעור, וכן יש ספיחים שמותרים באכילה מפני שאין חשש שזרעו אותם לאחר תחילת שנת השמיטה.

הרב חיים גאגין (בספר חוקי חיים סימן ד) כתב, שבירושלים נהגו להתענות "בשנת שמיטה על עצירת גשמים בעבור התבואה והאילנות"<sup>11</sup>. לפיו מדובר על התעניות הרגילות בעת עצירת גשמים, וזאת מפני ששביעית בזמן הזה דרבנן, וכן מפני שיש ספק במניין שנות השמיטה. אך לדברי הרב שריה דבליצקי אין מדובר על התעניות הרגילות שעושים בעת שיש בצורת - עליהן בוודאי שהיו מתריעין, שהרי בכל השנה הגשמים הללו נחוצים (ריטב"א תענית יט ע"ב; רמב"ן ויקרא כו, ד) - אלא על התעניות הייחודיות בעקבות עצירת גשמים, והלכה כדברי המאירי שמתענים<sup>12</sup>. הרב יצחק וייס (שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן נב), כתב תשובה בעניין. לדבריו, מאחר שהרמב"ם, הרא"ש והשו"ע לא הבחינו בין תענית על מחסור במים בשנים רגילות לבין שנת שמיטה, מכאן שמתענים גם בשנת שמיטה. הוא הביא את דברי הרב חיים סתהון, וכתב:

וכן עשינו הבד"צ הלכה למעשה לפני שבועיים בערך כשהיה עצירת גשמים ופרסמנו לאמר התפילה על הגשמים, ובעזה"י נתקבל תפילתנו לרחמים ולרצון, ובזכות קיום מצות שמיטה נזכה שיקוים ברכת התורה דוצוית את ברכתי ולביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

אמנם מדובר בתפילה על הגשמים ולא על תענית, אך היות ותשובה זו נכתבה בערב שבת פרשת וישלח (כפי המצוין בראשה), חישוב הזמנים מורה שהתפילה המתוארת בה נערכה בתחילת חודש כסלו תש"מ, בשנת שמיטה. מכאן, שגם הרב יצחק וייס סבר שיש להתפלל על גשמים שלא יורדים בתחילת החורף של שנת שמיטה.

## ג. תפילה על גשמים כשחקלאים משתמשים

### בהיתר המכירה ובאוצר בית דין

הרב שריה דבליצקי העיר בסוף דבריו על המציאות המוכרת כיום:

ועדין יש להוסיף ולהבהיר, דהרי לכאורה יש לחלק ממנהג ירושלים שכתבנו לעיל על"פ החסדי דוד וחוקי חיים להתריע בשביעית על האילנות. שלכאורה אין הנידון הוא דומה לדיוננו. דהרי בזמנם לא היה שכיח

11. דבריו הובאו אצל: הרב חיים סתהון, ארץ חיים, סימן תקעה; הרב יעקב סופר, כף החיים, סימן תקעה ס"ק מא.

12. הרב שריה דבליצקי, "בענין אי יש להתענות על הגשמים בשנת שמיטה", פלגי מים, עמ' נח.

כלל בארץ הקדש יהודים שלא ישמרו את השמיטה בשדותיהם, והיו כל התבואות וכל האילנות רק של עכו"ם ומתי מספר שהיו של ישראל עשו הכל ע"פ הוראת הבד"צ כל אחד במקומו. מה שאין כן בזמן הזה שיש חלק גדול בעוונותינו הרבים שאינם שומרים שמיטה כדינה. אך באמת זה אינו, דלא מצינו במקום ובזמן שמותר להתריע בשביעית, שיצטרכו לבדוק אם אין אז במקום ההוא גם מינים, שאין מתריעין עליהם ולאסור משום זה את ההתרעה על המינים שכן מותרים בהתרעה... מ"מ בדאיכא עכו"ם לא השמיעונו בשום מקום שנהיה מחוייבים לבדוק אם אין שם גם חשודי ישראל שייושעו גם כן ע"י התרעות האלה, ומן הסתם ישנם חשודים בכל מקום, ואפילו הכי מתריעין מפני פרנסת עכו"ם... ולכן כל מה שהעלנו הוא אף אם רבים עתה עם הארץ שאינם שומרים את השמיטה.<sup>13</sup>

יש להבחין בין תקופתו של הרב דוד פרדו, בעל הפירוש חסדי דוד על התוספתא, לבין תקופת הרב חיים סתהון. הרב דוד פרדו חי בירושלים, במאה הי"ח. היישוב היהודי בארץ היה קטן מאד בזמנו, ויתכן שאז רוב החקלאים אכן נשמעו להוראות הרבנים בעניני שמיטה. לעומתו, הרב חיים סתהון חי בצפת, בתחילת המאה הכ'. או אז החלו הפולמוסים הגדולים אודות היתר המכירה. הדיונים הללו היו גם בשל הסיבה שהיו רבים שעבדו עבודות חקלאיות אסורות בקרקע ולא התענינו כלל בהלכות שנת שמיטה, והיו אחרים שהיו שומרי תורה ומצוות אך התקשו מאד לשמור הלכות שמיטה. קשה לקבל את התיאור שכל החקלאים קבלו ויישמו בשנת השמיטה את הוראת הבד"ץ. עם זאת, נכון הוא שאין צורך לבדוק האם וכמה חשודים עובדים בשמיטה על מנת להכריע האם להתפלל ולהתענות על גשמים.

מאז שנת השמיטה תרמ"ט, ובמהלך כל השמיטות עד היום, רוב חקלאי ישראל, גם אלה שאינם מוגדרים כשומרי תורה ומצוות, חתמו על היתר המכירה. אמנם אחוז המתפרנסים מחקלאות הוא קטן מאד מאד בהשוואה למה שהיה לפני עשרות שנים, והמניעים להיתר המכירה שונים ממה שהיו בעבר, אך עדיין קיים מכה משותף בסיסי, שהוא המשך חיזוק החקלאות היהודית בארץ ישראל לטווח ארוך ושלא להסתמך על תוצרת נכרית מארץ ישראל ועל יבוא מחו"ל. גם השימוש באוצר בית דין מחזק את החקלאות היהודית, ואף מאפשר לאכול פירות עם קדושת שביעית. לא נכון לראות בחקלאים העובדים בשנת שמיטה על פי כללי ההלכות של היתר המכירה או אוצר בית דין "כחשודים על השביעית". הם אינם עושים כן כי הם

13. הרב שריה דבליצקי (לעיל הע' 12), עמ' סב-סג.



מזלזלים ח"ו במצוות שמיטה, אלא בשל קושי להשבית לחלוטין את עבודת האדמה בארץ למשך שנה. דברי רשב"ג שמתריעין על מחסור במים בשביעית "מפני שיש בהן פרנסה לעניים", מקבילים משמעות רחבה יותר: לא רק פרנסתם האישית של אותם שמתפרנסים ישירות מחקלאות, אלא מצב של עניות כללית שלא מאפשר להשבית לחלוטין את הפעילות החקלאית ולקיים מצוות שמיטה באופן מלא. מאחר ורוב חקלאי ישראל עובדים על פי כללי היתר המכירה ואוצר בית דין, אם ח"ו יהיה מחסור במים במהלך שנת שמיטה, נראה שיש להתפלל על כך גם בשנת שמיטה.